

екологічних витрат за їх видами і місцем виникнення. Калькуляція витрат для окремих виробів або послуг також може слугувати відображенню частини витрат і обороту, зумовленого екологічними аспектами. Подібні обчислювальні операції пов'язані із загальними проблемами обліку. Цей підхід дає змогу знайти резерви і мінімізувати витрати на охорону навколишнього середовища. Другий підхід полягає в реорганізації і розширенні обліку з метою його використання як інструменту активного екологічного менеджменту. Традиційний облік практично не пристосований для цієї мети. Для його реформації потрібно визначити нові об'єкти обліку, сформулювати нові цілі обліку та інші показники. Облік повинен, за допомогою, повно відображати позитивні і негативні зовнішні ефекти, що спричинені виробничою діяльністю [1].

Для належної організації облікового процесу важливе значення має раціональна побудова Плану рахунків [5] та чіткі рекомендації щодо його застосування. З метою покращення обліку витрат у рахунку прибутків і збитків потрібно віднести такі статті: витрати (витрати на придбання екологічно чистої сировини), амортизаційні відрахування (амортизаційні відрахування природоохоронного устаткування); інші витрати (витрати на охорону навколишнього середовища). Також у межах обліку витрат на виробництво можуть бути виділені своєрідні опорні екологічні позиції. А саме – витрати на підготовку кадрів у сфері екологічного менеджменту, амортизаційне відрахування на повне відновлення основних природоохоронних виробничих фондів, банківські відсотки з екологічних кредитів, екологічні платежі, відрахування і збори, спеціальні послуги (наприклад, з усунення відходів) [1].

Внесені пропозиції щодо обліку витрат сприятимуть чіткій організації облікового процесу на підприємстві, значно підвищать аналітичність обліку та своєчасність отримання інформації для контролю за формуванням фінансового результату. Отже є певні шляхи для вдосконалення обліку витрат, спрямованих на екологізацію економіки. Однак постає інше питання – чи будуть керівники підприємств брати їх до уваги? Адже більшість прагне отримати максимальний прибуток з мінімальними затратами, при цьому абсолютно не звертаючи уваги на екологічний фактор.

Література

1. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : підручник / за ред. д-р екон. наук, проф. Л.Г. Мельника та канд. екон. наук, проф. М.К. Шапочки. – Суми : ВГД "Університетська книга", 2005. – 759 с.
2. Економічна енциклопедія. – У 3-ох т. / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. центр "Академія". – 2000. – Т. 1. – 864 с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р., № 87.
4. Михалевич С. План рахунків бухгалтерського обліку і необхідність його вдосконалення / С. Михалевич // Бухгалтерський облік і аудит : наук. журнал. – 2011. – № 7. – С. 7-9.
5. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р., № 291.

Лебедев С.И., Хомык К.Р. К вопросу усовершенствования учета расходов предприятий в условиях экологизации экономики

Рассмотрены определенные подходы к усовершенствованию расходов предприятия. Сформулированы определение и классификация экологических расходов как важного элемента расходов при экологизации экономики.

Ключевые слова: расходы, экологические расходы.

Lebedevych S.I., Khomyk K.R. To the question of perfection of account of expenditures of enterprises in the conditions of ecologization of economy

There are some ways to perfect expenditures of enterprise in this article. Determination and classification of ecological expenditures are set forth, as an important element of expenditures in the conditions of ecologization of economy.

Keywords: expenditures, ecological expenditures.

УДК 338.242.2

**Проф. О.Г. Мельник, д-р екон. наук;
аспір. Д.А. Панасенко – НУ "Львівська політехніка"**

ЧИННИКИ ВИБОРУ МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Наведено позиції авторів щодо виокремлення, систематизації та класифікації методів діагностики конкурентоспроможності підприємств. Визначено, що у теорії та на практиці існує велике різноманіття діагностичного інструментарію у цій сфері, але немає чітких критеріїв та рекомендацій щодо адекватного вибору і застосування зазначених методів. Сформовано перелік чинників обґрунтованого вибору методів діагностики конкурентоспроможності підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства, метод діагностики, чинники вибору методів діагностики конкурентоспроможності.

Актуальність проблеми. Діагностика конкурентоспроможності підприємства є певною вихідною базою для розроблення заходів та прийняття управлінських рішень у цій сфері, адже результати діагностики надають інформацію про стан, рівень конкурентоспроможності, конкурентні переваги та вади підприємства, перспективні напрями розвитку тощо. Діагностику конкурентоспроможності підприємств неможливо розглядати без урахування рівня конкурентоспроможності країни функціонування. Варто зазначити, що з 2004 р. з ініціативи Всесвітнього економічного форуму визначається Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) країн, який складається із 110 змінних, третина з яких відображає статистичні дані, а інші дані одержуються внаслідок дослідження думок менеджерів. Змінні класифікують за 20 складовими конкурентоспроможності: якість інститутів; інфраструктура; макроекономічна стабільність; здоров'я і початкова освіта; вища освіта і професійна підготовка; ефективність ринку товарів і послуг; ефективність ринку праці; розвиненість фінансового ринку; технологічний рівень; розмір ринку; конкурентоспроможність бізнесу; інноваційний потенціал [1]. За цим індексом Україна у 2006-2007 рр. посідала 69 позицію із 125 країн, у 2007-2008 рр. – 73 позицію із 131, у 2008-2009 рр. – 72 позицію із 134, у 2009-2010 рр. – 82 позицію із 133, у 2010-2011 рр. – 89 позицію із 139 країн [2]. Отже, Україна належить до країн із низьким рівнем конкурентоспроможності та в останні роки спостерігається тенденція до погіршення позиції, що відображається на конкурентоспроможності національних підприємств.

На сучасному етапі у теорії та на практиці фігурує доволі великий перелік методів діагностики конкурентоспроможності підприємства, які істотно відрізняються за критеріальним складом, інтерпретаційним призначенням, репрезентативністю результатів, складовими елементами, розрахунково-математичною базою. Використання того, чи іншого методу діагностики конкурентоспроможності підприємства істотно впливає на подальші результати, адже за одним із методів підприємство може ідентифікуватись як конкурентоспроможне, а за іншими методами ситуація може бути зворотною з огляду на критерії та зміст діагностики. Отже, вибір методів діагностики конкурентоспроможності підприємства істотно впливає на результати та подальші рішення у цій сфері.

Аналіз останніх наукових досліджень. У літературних джерелах наведено доволі широкий спектр методів діагностики конкурентоспроможності підприємства. Так, Н.П. Тарнавська за рівнем урахування існуючого різноманіття інтересів зацікавлених суб'єктів та охопленням причинно-наслідкових зв'язків формування конкурентоспроможності згрупувала методи ідентифікування та діагностики конкурентоспроможності підприємства таким чином [3, с. 109-151]:

- методи, що ототожнюють конкурентоспроможність підприємства і його продукції;
- методи узагальнення часткових показників конкурентоспроможності підприємства;
- методи виокремлення ключових чинників успіху;
- методи оцінювання конкурентних переваг і конкурентів.

Ці групи методів демонструють їхній поділ за певними змістовими характеристиками, що дає змогу визначитись із параметрами діагностичного інструментарію. Але водночас не зазначено чинники, які зумовлюють адекватний вибір конкретних методів діагностики у відповідних умовах функціонування. Дещо простіше групування методів оцінювання конкурентоспроможності запропонувала Л.І. Піддубна, в межах якого виокремлюються аналітичні методи (рейтингова оцінка, оцінка на основі частки ринку, оцінка на основі концепції споживчої вартості та ефективної конкуренції) та графічні методи (матриця БКГ, матриця привабливості ринку, матриця М. Портера, модель багатокутника конкурентоспроможності) [4, с. 99]. Ця класифікація не наводить усього багатоманіття діагностичного інструментарію і фактично відображає лише формальні аспекти оцінювання та відображення конкурентоспроможності підприємства.

Харківські науковці згрупували сукупність методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства таким чином [5, с. 116-117]: методи, що ґрунтуються на аналізі порівняльних переваг; методи, що базуються на теорії рівноваги фірми і галузі; методи, побудовані на основі теорії ефективної конкуренції; методи, що орієнтуються на теорію якості товару; матричні методи; комплексні методи (зокрема інтегральні); метод, що ґрунтується на теорії мультиплікатора; метод визначення позиції з погляду стратегічного потенціалу підприємства; методи, які ґрунтуються на порівнянні з еталоном. Ця сис-

тематизація демонструє широкий набір методів діагностики конкурентоспроможності підприємства, але не містить рекомендацій щодо умов їх вибору та використання.

Також у літературі всі методи діагностики конкурентоспроможності підприємства запропоновано поєднати у дві групи [6, с. 228-230]:

- часткові (метод, що передбачає ототожнення конкурентоспроможності підприємства та продукції; матричний метод; метод, що ґрунтується на теорії рівноваги підприємства та галузі; метод, базований на теорії мультиплікатора; метод, оснований на узгодженні стратегій покупця та виробника; метод, що спрямований на оцінювання інтенсифікації діяльності підприємства; метод, в основі якого лежить критерій ринкових можливостей);
- комплексні (метод, що ґрунтується на попарному аналізованні порівняльних переваг; метод, базований на теорії ефективної конкуренції; інтегральний та графічний методи; метод самодіагностики; метод еталонного підприємства; метод, що ґрунтується на діагностиці потенціалу підприємства).

Часткові методи ґрунтуються на діагностиці окремих сфер функціонування підприємства, які є визначальними під час забезпечення конкурентоспроможності. Такі методи є простими та оперативними у використанні, але їхня репрезентативність є обмеженою з позиції інформаційної точності. Комплексні методи діагностики конкурентоспроможності підприємства характеризуються значно вищою точністю результатів, але вони є трудомісткішими, потребують обширного інформаційного забезпечення, яке не завжди доступне, та вимагають значних фінансових ресурсів, їх можуть використовувати кваліфіковані працівники. Наведена вище ознака поділу методів діагностики конкурентоспроможності підприємства на часткові та комплексні демонструє рівень охоплення ключових сфер та напрямів функціонування підприємства, проте ця класифікація не відображає змістового наповнення методів та їхнього функціонального призначення.

Багатокритеріальну класифікацію методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства наведено О.П. Романко за такими ознаками: за формою представлення результатів оцінювання (графічні, матричні, табличні, розрахункові), порівняльною базою (методи порівняння із конкурентами, з еталоном), характером оцінювання (динамічні, статичні), інформаційним забезпеченням (методи використання кількісної інформації, якісної інформації, комбіновані), рівнем охоплення усіх складових функціонування підприємства (елементні, часткові, комплексні), глибиною оцінювання (методи експрес-оцінювання та фундаментального оцінювання), суб'єктами оцінювання (методи самодіагностики та зовнішньої діагностики), базою оцінювання (методи оцінювання від досягнутого, методи оцінювання потенціалу), деталізацією результатів (багатокомпонентні, інтегральні однокомпонентні) [7, с. 10]. Наявність багатьох ознак у наведеній класифікації дає змогу з різних аспектів розглянути характеристики методів діагностики і це вже формує певне підґрунтя для їх обґрунтованого вибору.

На думку науковців, котрі досліджують проблеми конкурентоспроможності на різних рівнях, однією із ключових проблем діагностики конку-

рентоспроможності підприємств є відсутність спеціальної нормативно-правової бази, яка сформувала б підґрунтя для уніфікованого оцінювання та ідентифікування у цій сфері. Варто зауважити, що в Україні існує нормативно-правове забезпечення діагностики загрози банкрутства ("Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства чи доведення до банкрутства", затверджені Наказом Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р. [8]), інвестиційної привабливості ("Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій", затверджена Наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій № 22 від 23.02.1998 р. [9]), фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки ("Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки", затверджена Наказом Міністерства фінансів України № 170 від 14.02.2006 р. [10]), кредитоспроможності (Положення Національного Банку України "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями" [11]) тощо. Таке ігнорування формалізації діагностики конкурентоспроможності підприємств та організацій свідчить про недостатнє усвідомлення на державному рівні цієї проблеми.

Виконані дослідження дають змогу констатувати наявність у теорії та на практиці значного переліку методів діагностики конкурентоспроможності підприємств, їхнє відмінне критеріальне, розрахунково-аналітичне та інтерпретаційне наповнення і призначення. При цьому немає жодних рекомендацій (зокрема нормативно-правового характеру) щодо вибору адекватних методів для діагностики конкурентоспроможності підприємств у відповідних умовах функціонування, що зумовлює можливість для маніпулювання результатами такої діагностики.

Мета роботи – формування переліку чинників обґрунтованого вибору методів діагностики конкурентоспроможності підприємств.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як свідчать виконані дослідження, методи діагностики конкурентоспроможності підприємства відрізняються за такими характеристиками: предмет оцінювання; рівень охоплення складових функціонування підприємства; індикатори та критерії, взяті за основу оцінювання; декомпозиційність чи інтегральність відображення результатів; форма представлення результатів; методики розрахунку тощо.

Наявність цих полікритеріальних відмінностей між методами діагностики конкурентоспроможності підприємства зумовлює необхідність у формуванні уніфікованих підстав для здійснення обґрунтованого вибору таких методів. Зважаючи на це, виникає необхідність у виокремленні чинників, які впливають на вибір методів діагностики конкурентоспроможності підприємств (табл.), адже лише адекватні методи сформують достовірну інформаційну базу для прийняття подальших управлінських рішень у сфері забезпечення та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Табл. Чинники вибору методів діагностики конкурентоспроможності підприємства

№ з/п	Чинники	Коротка характеристика
1	Цілі суб'єктів діагностики	Визначають масштаби, параметри та особливості діагностики конкурентоспроможності підприємства, що надалі безпосередньо впливає на вибір методів діагностики.
2	Специфіка об'єкта діагностики	Розміри, види діяльності, рівень диверсифікації, територіальне розташування підприємства визначають складність методів діагностики, їхній нормативно-критеріальний склад та розрахунково-аналітичний апарат. Зокрема підприємства, що працюють у машинобудівній, легкій, харчовій, металургійній, транспортній, туристичній, готельній, збройовій та інших сферах, оцінюють за відмінною системою індикаторів, що найбільш репрезентативно відображають відповідний вид економічної діяльності.
3	Часові обмеження	Якщо діагностика конкурентоспроможності здійснюється в умовах часових обмежень, то зазвичай використовуються прості методи діагностики (за часткою ринку, за конкурентоспроможністю продукції, за фінансовим станом, матричні методи), які орієнтовані на вузьку критеріальність, простоту інформаційного та розрахунково-аналітичного забезпечення. Якщо ж суб'єктами діагностики не встановлюють жорсткі часові межі для здійснення діагностики, то можуть використовуватись більш складні методи фундаментальної діагностики (наприклад: метод попарного аналізування порівняльних переваг, інтегральний метод тощо), які потребують глибоких досліджень, а відповідно часових та ресурсних витрат.
4	Порівняльна база діагностики	Під час забезпечення діагностичних підприємств порівняння базових індикаторів, закладених у відповідних методах діагностики, може здійснюватись відносно ідеальних еталонних значень (метод еталонного підприємства), найкращих параметрів на відповідному ринку (метод попарного аналізування порівняльних переваг, метод, що ґрунтується на теорії ефективної конкуренції), з параметрами минулого періоду (динамічний метод самодіагностики), з галузевими нормативами (метод теорії рівноваги підприємства та галузі).
Ресурсне забезпечення діагностики:		
5	- інформаційне забезпечення;	Якщо у суб'єктів діагностики є можливість доступу до розширеної інформації про ринок, різноманітні характеристики діяльності конкурентів, то вони можуть використовувати методи діагностики, що ґрунтуються на попарному аналізуванні порівняльних переваг, на теорії ефективної конкуренції. Якщо ж інформації для комплексної діагностики є недостатньо, а її збір з економічного погляду є недоцільним та невиправданним, то діагностика здійснюється на підставі загально оприлюднених даних (цін на продукцію, показників фінансової звітності, думок експертів на ринку тощо). У такому випадку використовуються більш прості методи діагностики (матричні, методи узгодження стратегій покупця та виробника, методи ототожнення конкурентоспроможності підприємства із певною його складовою).
	- фінансове забезпечення;	За наявності вільних фінансових ресурсів діагностика може проводитись більш ґрунтовно та фундаментально шляхом збирання спеціальної інформації, залучення експертів, консалтингових компаній на закладах використання складних методів діагностики (попарних порівняльних переваг, інтегрального методу, методу, що ґрунтується на теорії ефективної конкуренції тощо). В умовах обмеженого фінансування діагностика здійснюється на основі доступної інформаційної

		бази та мінімізації параметрів оцінювання, що характерні для матричних методів, методів ототожнення, мультиплікативних методів.
	- кадрове забезпечення;	Чим кваліфікованіші суб'єкти оцінювання, тим складніші та комплексніші методи діагностики вони можуть використовувати (інтегральні, попарні, метод потенціалу тощо). У разі відсутності належних компетенцій суб'єкти діагностики орієнтуються на використання елементних методів діагностики, оскільки вони характеризуються простотою у використанні.
	- технологічне забезпечення.	Технологічне забезпечення охоплює технічне, програмне та нормативно-інструктивне забезпечення діагностики. Відповідно, розвинене технологічне забезпечення дає змогу використовувати складні комплексні методи діагностики, котрі ґрунтуються на економіко-математичних і статистичних прийомах дослідження. Відсутність чи нерозвиненість технологічного забезпечення діагностики зумовлює тяжіння до використання елементних методів діагностики.
6	Відображення результатів	Залежно від того, у якій формі суб'єкти діагностики прагнуть сформувати результати оцінювання конкурентоспроможності, вони можуть використовувати табличні, матричні, графічні, барометричні методи діагностики. У цьому контексті важливим є також інтегральний чи декомпозиційний характер показників конкурентоспроможності підприємства, адже залежно від потреб суб'єктів оцінювання діагностика може бути спрямована на розрахунок єдиного інтегрального рівня конкурентоспроможності, а може полягати у визначенні системи показників, які демонструють різноманітні сфери функціонування підприємства, без подальшого їхнього інтегрування.
7	Критеріальність	Якщо діагностика конкурентоспроможності підприємства здійснюється за єдиним критерієм (наприклад: рівнем конкурентоспроможності продукції підприємства, часткою ринку, рентабельністю реалізації, темпами зростання обсягів продаж), то акцент зміщується на застосування елементних методів діагностики. Якщо ж йдеться про полікритеріальну діагностику, то використовуються комплексні методи.
8.	Спрямованість діагностики	Діагностика конкурентоспроможності підприємства може бути спрямована у ретроспективну, поточну та перспективну площини. Зазвичай, якщо діагностика здійснюється у плановому контексті, то використовуються методи, що ґрунтуються на оцінюванні потенціалу підприємства, або методи, які не потребують комплексного інформаційного забезпечення (елементні).
9.	Глибина діагностики	Якщо йдеться про здійснення фундаментальної діагностики конкурентоспроможності підприємства, то це зумовлює використання складних комплексних методів діагностики, які дають змогу сформувати достовірну та повну інформацію про стан різноманітних сфер функціонування підприємства. Коли виникає необхідність у здійсненні попередньої, поверхневої діагностики, то використовуються елементні діагностичні методи.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок. Зміст стратегічного і тактичного управління на підприємстві істотно визначається рівнем його конкурентоспроможності, наявними та потенційними конкурентними перевагами на відповідному ринку, що і зумовлює необхідність проведення систематичної діагностики у цій сфері. На основі виконаних досліджень виявлено, що на сьогодні у теорії та на практиці існує доволі великий спектр діагностичних методів, які істотно відрізняються між собою за сутністю, призначенням, розрахунково-аналітичною базою та повнотою результа-

тів. Таке різноманіття методів створює можливості для надання зацікавленим суб'єктом не зовсім повної, адекватної та достовірної інформації про стан конкурентоспроможності підприємств. З метою вирішення цих проблем запропоновано перелік чинників обґрунтованого вибору методів діагностики конкурентоспроможності підприємств залежно від характеристик умов функціонування.

Перспективами подальших досліджень є уніфікація методичного інструментарію для експрес-діагностики та фундаментальної діагностики конкурентоспроможності підприємств.

Література

1. Коваль Н.В. Інвестиційна привабливість України в міжнародних рейтингових оцінках / Н.В. Коваль // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 17. – С. 3-10.
2. Офіційний сайт українських новин. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukranews.com/uk/news/ukraine/2010/11/02/30421>.
3. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика : монографія / Н.П. Тарнавська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 570 с.
4. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління : монографія / Л.І. Піддубна. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 368 с.
5. Управління конкурентоспроможністю підприємства / Ю.Б. Іванов, М.О. Кизим, О.М. Тищенко, О.Ю. Іванова, О.В. Ревенко, Т.М. Четцова-Терашвілі. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2010. – 320 с.
6. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : монографія / О.Г. Мельник. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2010. – 344 с.
7. Романко О.П. Планування конкурентоспроможності машинобудівних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – "Економіка і управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / О.П. Романко. – Львів, 2012. – 24 с.
8. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховання банкрутства чи доведення до банкрутства / Затверджено Наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 р., № 14. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
9. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій / Затверджено Наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.1998 р., № 22. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
10. Методика аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки / Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 14.02.2006 р., № 170. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
11. Положення Національного Банку України "Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

Мельник О.Г., Панасенко Д.А. Фактори вибору методів діагностики конкурентоспроможності підприємств

Представлені позиції авторів в сфері определения, систематизации и классификации методов диагностики конкурентоспособности предприятий. Определено, что в теории и практике существует большое разнообразие диагностического инструментария в этой сфере, но отсутствуют конкретные критерии и рекомендации относительно адекватного выбора и использования упомянутых методов. Сформирован перечень факторов обоснованного выбора методов диагностики конкурентоспособности предприятий.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия, метод диагностики, факторы выбора методов диагностики конкурентоспособности.

Melnyk O.G., Panasenko D.A. Factors of choice by enterprises competitiveness diagnostics methods

The positions of authors in relation to selection, systematization and classification of diagnostics methods by enterprises competitiveness are presented in the article. Certainly, that in a theory and in practice there is a large variety of diagnostic tool in the field of it, but there are not clear criteria and recommendations for adequate choice and application of these methods. The list of factors of reasonable choice of diagnostics methods by enterprises competitiveness is formed.

Keywords: competitiveness of enterprise, method of diagnostics, factors of choice of diagnostics methods of competitiveness.

УДК 330.131.7

Проф. О.Б. Жихор¹, д-р екон. наук;
доц. Р.А. Коваль², канд. наук з держ. упр.

**ВИБІР ОПТИМАЛЬНОГО ПРОЕКТНОГО РІШЕННЯ
У СИТУАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ**

Набув подальшого розвитку методичний підхід щодо вибору оптимального проектного рішення з використанням критерію оптимальності Байєса-Лапласа (BL-критерію). Обґрунтовано використання, як оціночну функцію, оптимальності – чистої приведеної вартості (чистого приведенного ефекту) за проектом, як інтегрального показника ефективності проектних рішень.

Ключові слова: ситуація невизначеності, критерій оптимальності, оціночна функція оптимальності, чистий приведений ефект, інтегральний показник, альтернативний ряд, проектне рішення.

Актуальність теми. Кожен інвестор очікує від вкладання коштів у інвестиційні проекти впливу (ефекту), який відображається на величині прибутку підприємства від реалізації проекту. Коли характер впливу однозначно визначено, то відбуваються надійні сподівання. Але дуже багато сподівань, пов'язаних з інвестуванням, є ненадійними. Ненадійність стану навколишнього середовища має різні форми. Якщо є декілька варіантів майбутнього розвитку навколишнього середовища, а також обумовлених їм економічних результатів, то спостерігають ситуацію ризику (або ситуацію невизначеності). Ненадійні сподівання необхідно враховувати під час планування інвестицій з метою забезпечення довгострокового існування підприємства. З допомогою збору інформації під час обґрунтування інвестиційного проекту можуть бути зібрані дані, які знижують ненадійність сподівань або навпаки розкривають їх причини або наслідки. Шляхом конструювання моделей та використання спеціальних методів оцінювання у рамках інвестиційних розрахунків [2-12], можна визначити значення цільових величин залежно від зміни визначених параметрів підприємства та його навколишнього середовища.

Якщо спостерігаємо декілька різноманітних інформаційних станів навколишнього середовища та розвитку підприємства за рядом альтернатив, то можна стверджувати, що мають місце і різні значення цільових функцій. Своєю чергою, якщо ні одна з альтернатив не є домінуючою, то виникає проблема вибору оптимального рішення з використанням теорії прийняття рішень.

¹ Харківський інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України;

² Харківський регіональний інститут Національної академії державного управління при Президентові України

Метою дослідження є подальший розвиток методичного підходу щодо вибору оптимального проектного рішення з використанням критерію оптимальності Байєса-Лапласа (BL-критерію), а також обґрунтування використання, як оціночну функцію, оптимальності – чистої приведеної вартості (чистого приведенного ефекту) за проектом, як інтегрального показника ефективності проектних рішень.

Виклад основного матеріалу. Прийняття інвестиційних рішень відбувається у ситуації невизначеності, формальна схема якої припускає наявність [1, с. 279]:

- 1) безлічі $D(\bar{X})$ альтернативних рішень у розпорядженні Проектанта, одне з яких йому необхідно прийняти: $\bar{X}_i \in D(\bar{X})$, $i=1, \dots, n$;
- 2) навколишнього середовища з безліччю взаємовиключних станів $Z_j \in D(\bar{Z})$, $j=1, \dots, m$, але в якому конкретно стані знаходиться (або буде знаходитись) навколишнє середовище, Проектанту не відомо;
- 3) оціночної функції оптимальності E_{ij} , яка характеризує "виграш" (або "програш") Проектанта під час вибору їм проектного рішення $\bar{X}_i \in D(\bar{x})$, якщо навколишнє середовище буде знаходитися (або знаходиться) у стані $Z_j \in D(\bar{Z})$, тобто конкретного значення оціночної функції оптимальності для проектного рішення X_i і стану навколишнього середовища Z_j .

Ситуація прийняття інвестиційних рішень характеризується матрицею проектних рішень, яку представлено у табл. 1.

Елементи матриці E_{ij} – оціночні функції оптимальності, які є кількісною оцінкою критерію оптимальності для проектного рішення $\bar{X}_i \in D(\bar{X})$ за умови, що навколишнє середовище знаходиться у стані $Z_j \in D(\bar{Z})$.

Оціночною функцією оптимальності, яка є кількісною оцінкою критерію оптимальності, є ефект від реалізації інвестиційного проекту або функція результатів, яка ставить у відповідність кожній інвестиційній альтернативі конкретне значення чистого приведенного ефекту.

Табл. 1 Матриця проектних рішень

Альтернатива $D(\bar{X})$	Стан навколишнього середовища, який очікується у майбутньому $D(\bar{Z})$				
	\bar{Z}_1	...	\bar{Z}_j	...	\bar{Z}_m
\bar{X}_1	E_{11}	...	E_{1j}	...	E_{1m}
...
\bar{X}_i	E_{i1}	...	E_{ij}	...	E_{im}
...
\bar{X}_n	E_{n1}	...	E_{nj}	...	E_{nm}

Пропонуємо використовувати як оціночну функцію оптимальності під час обґрунтування інвестиційних рішень – чистого приведенного ефекту, що дає можливість обрати оптимальне проектне рішення.